

Mikael Kosk

Hur individen och samhället kan dela på ägarskapet

Eric A. Posner och E. Glen Weyl lägger ner stor möda på att visa att en modell med allmänna auktioner övervinner problemet med privat egendom som en form av monopol. Det skulle också leda till effektivare användning av många slag av tillgångar. De tänker sig en modell med auktioner även i samband med demokratiska beslutsprocesser.

Det är vanligt att schematiskt uppdelna ekonomin i två delar, den privata och den offentliga. Marknaden ses som den privata delen av ekonomin där individer köper nyttigheter utifrån en mekanism där priset bestäms av utbud och efterfrågan. Den offentliga ekonomin levererar kollektiva nyttigheter utifrån politiska beslut om hur de levereras och distribueras, och de finansieras huvudsakligen genom skatteuppbörd.

I verkligheten är det privata och offentliga djupt invävda i varandra i en ytterst komplex relation. Marknaden är en vidsträckt uppsättning av regler och institutioner som upprätthålls av staten. Dess styrka är att förmedla signaler mellan köpare och leverantörer om vad som efterfrågas till vilket pris, och den kan vara ett förbluffande effektivt sätt att processa information. Men så är det ofta bara i teorin: även på en öppen marknad är det alldeles för lätt för enskilda ägare och företag att utöva ett otillbörligt marknadsinflytande för att höja priserna och de egna vinsterna. Marknaden och den privata äganderätten ger inga garantier för att resurserna används på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

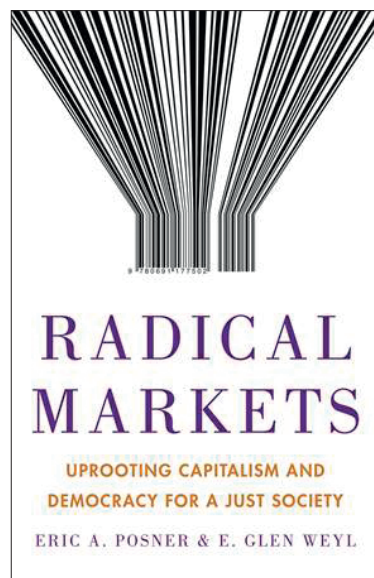
Praktexemplet på misslyckad offentlig ekonomi är den sovjetiska planekonomin. För en tid kunde den ge en hygglig välbefinningsökning men i längden fanns inget sätt för den att hantera den oändliga mängd information som behövs för att producera och distribuera nyttigheter till människor med olika behov och preferenser. I de-

mokratiska samhällen finns bättre procedurer för att bedöma vilka kollektiva nyttigheter som produceras, men risken i den processen är att majoritetens sekundära behov går före minoritetens primära behov. Garantier för att allokeringen och investeringen är effektiv finns inte.

Ojämlighet och låg tillväxt

Eric A. Posner och E. Glen Weyl, den förre professor i juridik i Chicago och den senare ledande forskare vid Microsoft, är i boken *Radical Markets* ute efter att vända om på vaneföreställningarna om det privata och offentliga. De vill ha mera marknad och mera av ett slags socialism på samma gång, en marknadsekonomi som gagnar alla och inte bara ett fåtal. De vill skapa en marknad för kollektiva nyttigheter och samtidigt ett konkurrerande kollektivt ägarskap i stället för vissa delar av den privata egendomen.

Ekonomi har fastnat i ett tillstånd som Posner och Weyl beskriver som "stagnequality". Det präglas av lägre tillväxt i kombination med tilltagande ojämlikhet, inte "stagflation" med arbetslöshet och inflation på samma gång. Den nyliberala konsensusen utlovade ekonomisk dynamik som gynnar alla i längden, och då hör det så att säga till saken att en del på vägen blir rikare än

Eric A. Posner & E. Glen Weyl: Radical Markets. Uprooting Capitalism and Democracy for a Just Society. Princeton University Press 2018, 335 sidor.

andra. Men dynamiken uteblev och produktiviteten slutade öka, medan de som sedan förut tjänar mest får njuta av inkomstökningar större än någonsin tidigare. Det behövs en omallokering av kapital och arbete från mindre produktiva till mer produktiva enheter för att öka den sammanlagda produktionen, och för att fler ska kunna ta del av frukterna av den.

Högsta budet vinner

Lösningssmodellen härleder Posner och Weyl från sina husgudar Henry George och William S. Vickrey. George talade för en skatt på markinnehav, lik den moderna fastighetsskatten, och i slutändan för ett allmänt ägarskap. Vickreys tanke var att auktioner kan användas för att skapa resurser att lösa större sociala problem, såsom stater auktionerat frekvenser för radiosändningar, men i en större skala av egendomstyper och för vidare syften, särskilt gällande olika slags fastigheter och planläggningen i befolkningscentra.

Posner och Weyl utvecklar en modell för delat ägarskap mellan samhället och besittaren. Denne erhåller sitt arrende på en auktion där det högsta budet vinner. Om någon annan i framtiden lägger ett högre bud övergår arrendet till den som bjuder högre och det är inte valbart om man i det fallet vill sälja sin tillgång eller inte, det är ett tvång. Författarna lägger ner stor möda på att visa en sådan modell övervinner problemet med privat egendom som en form av monopol och den ineffektiva användningen av många slag av tillgångar. De vill inrätta en marknad för kollektiva nyttigheter som står i linje med marknaden för privata nyttigheter.

Stötestenen är naturligtvis den grundläggande principen att var och en, med vissa inskränkningar, själv får bestämma över användningen av sin egendom oberoende av om den är i nyttigt bruk eller inte. Också ur motivationens synvinkel är det viktigt att veta att rätten att besitta en tillgång inte kan upphöra när som helst, och Posner & Weyl lyckas inte övertyga om att deras modell skulle låta bli att skapa snedvridna incitament och otillräckliga rättigheter. Det finns andra vägar, bland annat genom beskattning, planläggning och byggnadstillstånd, för att med käpp och morot få fram en effektivare användning av många slag av privat egendom eller överlåtelse

till sådana som har större vilja att utveckla den.

Slut på majoritetens diktatur

En form av auktion tänker sig författarna också rörande politiska val. De ser systemet med *en person, en röst* som ineffektivt då det ger alla samma rätt och möjlighet att delta i besluten oberoende av hur engagerade de är i frågorna som avgörs och vilken betydelse de har för dem. Bättre skulle det vara att låta dem som de har stor vikt för använda en proportionellt sett större andel av rösterna. Det skulle göra slut på majoritetens diktatur och ge mindre grupper som får ta stora konsekvenser av besluten en starkare röst. Ett enkelt exempel är beslutet att bygga ett kraftverk för att trygga energiförsörjningen på en ort. Det finns sådana vilkas närmiljö påverkas starkt av det och sådana som får lida mer av utsläppen än andra, medan de som knappt alls påverkas kan ta beslutet i kraft av sin majoritet.

Systemet skulle vara att den som har brinnande och äkta iver att få sin röst hörd kan köpa rösträtter av dem som har mindre intresse av att påverka. Det skulle inte vara så enkelt som att en röst kostar en viss summa, utan priset stiger i kvadrat ju fler röster man vill använda.

Det är en styv uppgift för de två reformmakarna att bevisa att en auktion med rösträtter befinner sig inom ramen för en äkta demokrati och att den leder till en bättre användning av gemensamma resurser, och att det är möjligtvis svårt att missbruka den för manipulativa syften.

Det främsta problemet är att demokratins grundläggande värderingar blandas ihop med medlen för att nå vissa syften. Principen om en person, en röst kan leda till ineffektiva resultat, men den definierar helt enkelt jämlikheten. Om någon inte känner sig engagerad eller låter bli att använda sin röst kan det inte betyda att någon annan får möjlighet att använda rösten i stället.

Däremot är det klart att de demokratiska processerna behöver utvecklas för att undvika majoritetsdiktatur. Också i Finland verkar det vara en lång process med att lära sig att alla ska höras innan beslut fattas, samtidigt som det också finns fall där små grupper eller enskilda personer kan få oproportionerligt inflytande, till exempel genom att använda varje kryphål i besvärprocesserna.

Även om Posner & Weyls demokratimodell inte övertygar är deras analys av de sjuka punkterna tankeväckande, låt vara att en del av problematiken de tar upp är specifik för USA med dess förstelnade tvåpartisystem och större acceptans att använda pengar som medel för inflytande än vad vi är vana vid i en nordisk demokrati.

Migrationen ökar välståndet

Ett av de intressantare avsnitten i boken om radikala marknader handlar om migration. Författarna hävdar att den stora källan till tillväxt och ökat välstånd ligger i migrationen, medan nyttan av att öka frihandeln med varor och tjänster är marginell eftersom frihandeln redan drivits långt. Migrationen ökar inkomsterna för mottagarländerna och migranterna, och också deras hemländer genom att gästarbetare ofta skickar hem en rätt stor del av sina inkomster. Samtidigt är det bra att hålla i minnet att den politiska populismens reserverade inställning till migration inte är helt plockad ur luften. Mottagarländernas lägre utbildade människor med lägre inkomster, de som konkurrerar med migranterna på låglönesmarknaden, har i allmänhet ingen större nytta av migrationen.

För migranter som kommer för att arbeta har bland annat Gary Becker föreslagit ett system med auktioner där den som är beredd att investera den största summan får visum. Posner och Weyl går ett steg längre genom att förespråka att vilken privatperson som helst kan sponsora en migrant, genom att bjuda högst för ett arbetsrelaterat visum och sedan ta sin andel av migrantens inkomster. Pengarna som auktionen inbringar kan användas till att lösa olika sociala problem eller delas ut som social dividend.

Tanken att vissa rättigheter och dokument i så hög grad kunde vara en handelsvara kan te sig frånstötande, men betraktelsen av migrationens ekonomiska betydelse behöver i varje fall nya ingångar i stället för den inkrökta debatten om vad invandrare kostar skattebetalarna.

Svårt sätta pris på data

Ett kapitel ägnar Posner och Weyl frågan om vilket värde data har, en av de mest centrala frågorna i den digitala ekonomin. I linje med nätverksfilosofen Jaron Lanier talar de för att data borde

”De vill ha mera marknad och mera av ett slags socialism på samma gång, en marknadsekonomi som gagnar alla och inte bara ett fåtal.”

vara arbete, och i marxistisk anda tycker de att det är dags för dataarbetarna att förena sig. Utgångspunkten är att det finns en hel del online-tjänster som är belägna på så kallade sirenservrar, uppkallade efter de lockande sirenerna i den grekiska mytologin. Ur den data som finns på sirenservrarna kan en omsättning på åtskilliga miljarder dollar extraheras.

Likt Weyl jobbar Lanier för Microsoft, och då Google, Facebook och Amazon så ofta pekas ut undrar man om inte även Microsoft har en roll i att berika sig på sirenservrar.

Det är dock svårt att använda data på ett produktivt sätt och svårt att sätta ett pris på den. Det är inte ”big data” utan data som ger tillräckligt differentierad information som har ekonomiskt värde. Än så länge torde det vara omöjligt att sätta ett pris på data som människor ger till olika slag av online-service. Även om ett sådant pris skulle sättas är det en aning tveksamt vilka incitamenten skulle vara att leverera data mot betalning, förutom att författarna verkar överskatta de små summor det kunde inbringa till var och en.

Centraliseringen till sirenservrar kan bland annat motverkas med större användning av fri mjukvara och öppna källkoder. Också för lagstiftarna verkar alltså finnas mycket att göra för att förhindra att nätjättarna så lätt erhåller ett monopolliknande marknadsinflytande.

Även om inga av de svar Posner och Weyl ger är riktigt tillfredsställande – en del av dem kan te sig direkt absurda – är boken om radikala marknader fascinerande läsning genom att den utmanar inrotade tankemönster och visar att det är hög tid att tänka om. En omprogrammering av det privata och offentliga är en svår övning, men det behövs i varje fall en ny typ av marknad om det ska finnas en lösning på problemet med ökande ojämlikhet och ineffektiv resursanvändning.